

Kam kráčíš, Ameriko? Vývoj hnutí za občanská práva v polovině 60. let 20. století

DAVID FRONK*

Where Are You Heading, America? The Evolution of the Civil Rights Movement in the Mid-1960s

Abstract: The United States of America was on its move towards equal civil rights in the middle of 60s. The movement mostly formed and led by the personality of Martin Luther King, achieved many of its goals. The support of the Washington government was unquestionable, and the presidency of Lyndon B. Johnson made legislatively great moves in the way of remedy of the old injustice connected mostly with numerous Afro-American minority. From this point of view, it is not surprise that these steps could be signs of a positive turn. But was it actually true? However, there were still plenty things to do. It was clear that just few signatures on the papers with laws could not bring the change on their own. Change of the society takes some time and before everyone who meant the change seriously appeared a new challenge. The abolition of segregation meant that the focus of the ones who were discriminated shifted to the North of the USA and the question was whether King and his colleagues will be successful also there and how the nature of the struggle for the civil rights will change.

Keywords: inequality; Afro-Americans; Malcolm X; social justice; civil rights

DOI: 10.14712/23363525.2024.6

Úvod

V polovině 60. let 20. století již hnutí za občanská práva ušlo dlouhou cestu. Martin Luther King, neoficiální vůdce a hlas nenásilné desegregace, se nacházel do jisté míry na vrcholu své popularity a stejně tak i ti, kteří se jej rozhodli následovat. Triumf se zdál být kompletní, když se po letech boje na stranu Afroameričanů přidala i federální vláda zosobněná prezidentem Lyndonem B. Johnsonem. Byla to však pravda? Následující dění totiž mělo jasně ukázat, že problém mnoha Afroameričanů netkvěl pouze v situaci na Jihu. Zde byla nerovnoprávnost vsudypřítomná a její odstranění bylo logickým prvním krokem směrem ke spravedlivé společnosti. Další však měly a musely následovat. Tato studie si klade za cíl vylíčit pokračující boj za rovnost afroamerické minority ve společnosti a sleduje především situaci na Severu, jež byla do jisté míry složitější. Před Martinem Lutherem Kingem a dalšími nyní ležela nová výzva, totiž poprat se s méně viditelnými známkami nerovnosti. Otázkou však bylo, zda se cesta nenásilí ukáže být spolehlivou a účinnou i tentokrát a zda zůstane Martin Luther King oním hlasem zastupujícím většinu utlačovaných. Reálně totiž hrozilo, že ústa, jež pronesla ikonické „I have a dream“ nebudou mít na Severu ke komu promlouvat a že jim nebude ani nikdo naslouchat. Mohlo vůbec fungovat stále to samé a bojovat stejně se segregací jako například na Jihu s chudobou?

* Mgr. David Fronk, Katedra historie, Západočeská univerzita, Sedláčkova 38, 301 00 Plzeň. E-mail: fronkd@khv.zcu.cz

Autor se především věnuje popisu hnutí za občanská práva ve druhé polovině 60. let 20. století, kdy byla alespoň po legislativní stránce bitva se segregací dobojována. Před všemi se nicméně objevovaly výzvy nové a svým způsobem sofistikovanější, což s sebou nevyhnutelně neslo i proměnu samotného hnutí i osobností s ním spojené. Zároveň s tím se na scéně objevují kromě Martina Luthera Kinga a jeho spolupracovníků i noví často radikálnější protagonisté, kterým je třeba věnovat pozornost, neboť jejich vliv na společnost nelze popřít. Předkládaná studie se též snaží o vysvětlení motivací jednotlivých stran pro lepší porozumění daného období. K výzkumu byla použita především zahraniční literatura, vyzdvihnout lze především dílo Taylora Branche, který dokázal faktograficky správně a uceleně pojmut nejdůležitější události a body Kingova hnutí za občanská práva. Dále lze zmínit určitě knihu Petera Goldmana, který se na rozdíl od Branche více naopak soustředil na osobnost Malcolma X, jenž představuje jakýsi protipól ke Kingovi. Obě zmíněné osobnosti zároveň napsali své autobiografie. Zvláště ta od Malcolma X je hojně zohledněna pro potřeby této studie. Mimo to lze zmínit i řadu článků, z nichž zajímavou sondou mezi bojovníky za spravedlnost je určitě ten, který obsahuje rozhovor s jedním z členů Černých panterů. Zároveň byl využit denní tisk v podobě New York Times.

V současné době pak dané téma stále poměrně silně rezonuje odbornou veřejností především v anglosaském světě, kde se však často výzkumy vztahují k nynější době, neboť téma postavení Afroameričanů zvláště ve Spojených státech amerických je stále živé. Mnoho studií, jež tak vyšly, jsou často velmi úzce zaměřené¹. Tyto články byly brány v potaz, avšak některé závěry jsou rozporuplné. Přínosem této studie je i otevření diskuse a porovnání různých přístupů k dané problematice.

Chudoba

V polovině 60. let měly Spojené státy za sebou celou řadu krizí, v nichž se naplno ukázalo, že rasový problém silně rezonoval celou společností. Hnutí za občanská práva si v čele s Martinem Lutherem Kingem dokázalo získat řadu příznivců a spolu s tím i sympatie široké veřejnosti. To byl fakt, který nutně musel pohnout i politiky ve Washingtonu směrem k legislativním činům, které měly definitivně ukončit ostudné dědictví rasové segregace. Zákony Lyndona B. Johnsona k tomuto účelu směřovaly. Sto let segregace se ovšem nedalo vymazat lusknutím prstů. Zákony ji sice mohly formálně zrušit, nicméně zůstávala pevně zasazená v hlavách lidí, kteří nikdy nezažili nic jiného a považovali ji za přirozený stav věcí. Brzy však bylo nad slunce jasně, že proti federální vládě ani státy Jihu nic nezmožou, a proto se i místní obyvatelstvo muselo postupně začít smířovat s nastalou změnou. Z toho by se mohlo zdát, že problémy měli Afroameričané vlastně jen na Jihu, nicméně opak byl pravdou. Přestože se situace ukazovala jako viditelně nejhorší právě zde, i na severu Spojených států museli potomci bývalých otroků tvrdě bojovat za své místo ve společnosti. Obecně však už všem docházela trpělivost. Taktika nenásilného boje postupem času ztrácela svou naléhavost a v souvislosti s několika mrtvými a zraněnými při protestech se začalo volat po tvrdé odvetě. Hnutí se rozpadalo a Kingova cesta již nebyla pro všechny jedinou správnou.

¹ Například: Taylor, Clarence [2013]. Introduction: African Americans, Police Brutality, and the U. S. Criminal Justice System. *The Journal of African American History* 98: 200–204. Hall, Jacquelyn Dowd [2005]. The Long Civil Rights Movement and the Political Uses of the Past. *The Journal of American History* 91: 1233–1263.

Apel na nenásilí často dopadal na Severu pouze do hluchých uší a celková povaha boje se tak nutně začala výrazně proměňovat ve druhé polovině 60. let, kdy mnozí již nepokrytě tíhli k radikalismu [Branch 2013: 149–150].

Silně urbanizovaný Sever představoval přeci jen jiné prostředí. Místo menších měst a zemědělské krajiny se zde nacházely megalopole se silným průmyslem, což tradičně poskytovalo Afroameričanům naději na lepší život. Města se po válce změnila, a zatímco bohatnoucí bílá střední třída si mohla dovolit nové komfortní bydlení na předměstích, chudí Američané zůstali ve čtvrtích, ze kterých vznikala v podstatě ghetta a vyloučené lokality. Byla to ona druhá Amerika, o které napsal svou slavnou knihu Michael Harrington a poprvé tak upozornil na tento nežádoucí aspekt společnosti. Je třeba navíc připomenout, že s výraznou sociální podporou státu nemohl v této době nikdo počítat a politického zastání se chudým obyvatelům také příliš nedostávalo [Harrington 1985: 108–110].

Problém chudoby se hluboce dotýkal také afroamerických občanů. Ti zvláště v období po druhé světové válce hojně přicházeli na Sever s nadějemi na lepší život skrze adekvátní pracovní příležitosti a větší morální otevřenost místních. Tyto naděje se však často ukázaly být planými. Přistěhovalci z Jihu si totiž často mohli dovolit jen prosté bydlení v těch nejhorších čtvrtích. Problémy také představovaly vztahy uvnitř takových komunit, neboť ty se nevytvářely postupně a jednalo se pouze o lidi sestěhované k sobě bez jakékoli vzájemné minulosti, jež by je spojovala. Soužití v takovém prostředí tak bylo velmi složité, neboť nikdo nikoho neznal, a proto se víceméně každý jen staral sám o svůj život. Tyto komunity mohly jednoduše jen velmi obtížně vzkvétat, vezmou-li se v potaz všechny řečené faktory [Walker – Vatter 1997: 87–88]. Lidé v takových lokalitách se tak velmi často ocitli v začarovaném kruhu, ze kterého zkrátka cesta nevedla. Například zdravotní péči si hradili pacienti sami, což znamenalo, že byla hůře dostupná. Mnozí tak zanedbáním svého zdraví, nikoli svou vinou, přímo ztráceli potenciál v zisku dobrého zaměstnání. Častý špatný zdravotní stav pochopitelně ústil v horší pracovní schopnost, což bránilo v zisku lepšího bydlení. Pro jednotlivce bylo doslova nemožné dostat se z této nekonečné spirály ven. Prostorů tak doslova určovalo osud mnoha občanů, nikoli naopak. Skutečnou změnu mohla svými zdroji a úsilím přinést jen celá společnost, která se však o problémy „druhé Ameriky“ dlouho odmítala zajímat. Chudoba ovšem byla věcí nikoli pouze ekonomickou, avšak i kulturní. Každý totiž nahlížel na celou společnost skrze jakýsi filtr svého postavení a prostředí, které obýval. Jinak se na stejnou věc díval bohatý a jinak zase chudý. Pro zajištěného člověka například policie představovala nutně orgán chránící jeho majetek a napomáhající udržovat klid a víceméně i udržet nemajetné z očí. Naopak jedinec z vyloučené lokality viděl v policii prostředek útlaku od bohatých, kteří je chtěli udržet ve svém podřízeném postavení. V takovém případě bylo velmi snadné představit si pocit marnosti a frustrace klíčící v každém člověku denně zakoušející své nelichotivé postavení [Harrington 1985: 114–116].

Přelomem ve vnímání chudoby v USA byl rozhodně ambiciózní program Velké společnosti (Great Society) vyhlášený Lyndonem B. Johnsonem. Ten rezolutně cílil na obnovu upadajících amerických měst, ochranu životního prostředí a zlepšení školství pro chudé a nemajetné. Právě v posledním bodě prezident jasně zasahoval do dosavadního výlučného hájensství jednotlivých států. Program se citelně dotýkal obyvatel slumů, kteří nyní měli naplno profitovat z výhod vzdělání, které bylo klíčové pro jejich zaměstnání a profesní uplatnění. Právě ekonomická nerovnost, sužující ve velké míře afroamerickou minoritu, se měla stát hlavním bodem na seznamu neduhů, které chtěl Johnson za svůj mandát

vyřešit. Sám si totiž musel být vědom toho, že ačkoli se jeho země nacházela již sto let od občanské války, k úplnému sjednocení federace zkrátka nedošlo i díky rozdílnosti pohledů na problém občanských práv, kterých se stal tak rozhodným zastáncem [Gaubard 2007: 393–394].

V rámci dosud nevídaného sociálního zákonodárství se měla do popředí mimo jiné dostat i „válka proti chudobě“, která svým zaměřením přímo mířila především na chudinské čtvrti ve velkých městech. Ty do jisté míry připomínaly slumy a vyznačovaly se nepřekvapivě velkou koncentrací všech společensko-patologických jevů. Jediným východiskem z života plným frustrace a zklamání se pro mnoho lidí stal alkohol či drogy. To byl svět, který obyvatele předměstí nezajímalo a nikdo se o něj ani nechtěl jakkoli starat. Jestliže King bojoval proti rasové segregaci, předměstí vytvořila do jisté míry segregaci ekonomickou a společenskou. Právě s ní chtěl Johnson vést pomyslnou válku, neboť bylo jasné, že jedno souvisí s druhým. Bez ekonomické a společenské rovnosti nemohla fungovat a existovat ani rovnost rasová [Galambos 2012: 163–165]. Tento fakt působil jako velký stimul pro zákonnou podporu chudých. Federální vláda byla i díky dobré ekonomické situaci ochotná dotovat odvážné sociální programy, které si daly za cíl snížit rozdíly mezi bohatými a zbytkem společnosti. Z praktických kroků se jednalo především o sociální připojištění, potravinové lístky nebo podpora zdravotnictví pro chudé. Spojené státy tak za prezidentství Johnsona zachvátila vlna humanismu, díky čemuž byly vynakládány značné prostředky na skupinu obyvatel, která byla dlouho zcela mimo oblast zájmu široké veřejnosti [Walker – Vatter 1997: 89–92].

Ne všichni však pociťovali nadšení z poskytování federálních peněz na podobné programy, jejichž účinnost byla na první pohled nejistá. Příkladem takové neochoty se rozhodně staly direktivy směřující k dostupné kvalitní zdravotní péči pro všechny. Roku 1965 Johnson zavedl tzv. Medicaid a Medicare, které měly tento účel jasně plnit. Trend navyšování podílu HDP ve zdravotnictví sice bylo možné pozorovat již od druhé světové války, avšak teprve nyní se v souvislosti s Velkou společností celý proces urychlil a cíleně se tak stát zaměřoval na sociální sféru. Zjednodušeně řečeno se v rámci programů měl dostat ke kvalitní lékařské péči bezplatně téměř každý, čímž měly být co nejvíce zmírněny negativní aspekty chudoby. Proti zákonům se však zvedla velká vlna opozice. Ve Spojených státech totiž tradičně převládalo tvrzení, že je v podstatě každého věc, jak se má, neboť jen on sám si může za své postavení a může ho tudíž i zlepšit. Nyní však stát nepokrytý říkal, že se po celých státech nachází skupina obyvatel, která byla vržena do špatného prostředí, ze kterého se sama dostat nemůže a zaslouží si pomoc. Proti tomu se rázně vymezila například vlivná Americká lékařská asociace (AMA, American Medical Association) nebo samotné nemocnice, kterým se rozhodně ani trochu nezamlouvala myšlenka poskytování lékařské péče všem [Walker – Vatter 1997: 84–86]. Jakmile totiž šlo o takové výdaje, málokdo byl ve skutečnosti ochoten široce otevřít peněženku a vydat peníze na lidi, kteří si to dle tradičních morálních měřítek ani nezasloužili.

S touto situací se nutně musel potýkat svým způsobem i Martin Luther King. Jeho požadavky se časem měnily a v polovině 60. let se od segregace a upírání volebního práva, obojího formálně zrušeného, dostával stále blíže boji proti chudobě. Ta objektivně bránila skutečné rovnosti ve společnosti, neboť se týkala z velké části právě minorit. King si byl také dobře vědom toho, že pouhé zákony segregaci a nespravedlnost nevymažou. Sever tak představoval novou výzvu, neboť diskriminace zde byla především ekonomická,

a proto se s ní hůře bojovalo. Zatímco například segregaci v autobusech mohl vidět každý na první pohled, tento typ diskriminace postřehl vlastně jen málokdo. Smutnou pravdou navíc zůstávalo, že většina obyvatel byla ochotna často vyjádřit Afroameričanům sympatie a přiznat jim práva, avšak jen málo z nich si dokázalo představit například společné a férové pracoviště a skutečnou rovnoprávnost ve všech ohledech [Spilková 2010: 67–68]. Z tohoto pohledu je tak jen logické, že Martin Luther King ve svém pokračujícím boji za rovnoprávnost dříve či později musel narazit na problém chudoby. Podmínky a cíle jeho boje se tak velmi rychle a dramaticky změnily.

Hlas černošského nacionalismu

Počátek 60. let se nesl ve znamení leckdy bolestného leč vítězného tažení nenásilného hnutí za občanská práva. Budoucnost občanů Afroameričanů v Americe se měla utvářet skrze kompletní rasové vyrovnání ve všech aspektech, kdy by žádný Američan již nebyl posuzován na základě barvy své pleti. Situace se však měnila jen velmi pomalu a nelze se tak divit, že sílily hlasy radikálů po tvrdším postupu. Kingova cesta přestávala být přitažlivá prvně pro Afroameričany ze Severu, kteří se nikdy nedokázali plně identifikovat s křesťansko-pacifistickým pojetím boje. Americký sen totiž představoval pro tyto utlačované jen pokryteckou mantru, která zcela neodpovídala realitě. S tím nyní měl být konec. Řada hlasů přirozeně odmítala možnost jakékoli nápravy v rámci systému, který se ukazoval za tak zkažený. Není příliš překvapivé, že v ghettech se stále populárnějšími stávaly radikální názory muslimů, jak je prezentoval především Malcolm X v intencích Elijaha Muhammada a jeho organizace Nation of Islam [Schlesinger 1965: 874].

Afroameričané byli nespokojení a neexistoval důvod, proč by měli být déle trpěliví. Po sto letech segregace, a ještě daleko delším čase otroctví, zkrátka slova o zdrženlivosti musela spíš působit jako pověstný červený hadr na býka. Zdálo se, že privilegovaní nechtěli ani trochu ohrozit své dosavadní vedoucí postavení ve společnosti, které bylo po dlouhá léta určováno politicky i ekonomicky. Šlo zároveň o pýchu, kterou musela většinová americká společnost překonat a zbavit se tak starého myšlení, jež jí samotnou morálně tížilo. Jedinou cestou bylo přiznat plná práva bez jakýchkoliv dočasných a kompromisních řešení. Zde už slovo kompromis nemělo žádné místo a opodstatnění a pro řadu utlačovaných už vše trvalo příliš dlouho [Schlesinger 1965: 877]. Důvod této vzrůstající frustrace spočíval nepochybně také v tom, že zatímco na Jihu mohli občané tmavé barvy pleti hmatatelně vnímat změnu k lepšímu díky desegregaci, na Severu byla nerovnost rafinovanější a žádný vpokrok zde v podstatě nikdo nezaznamenal.

Malcolm X se v této době stal jedním z nejcharismatictějších a nevlivnějších hlasů černošského nacionalismu. V jeho osobě se do jisté míry zrcadlilo vše, co bylo ve Spojených státech ve vztahu k Afroameričanům špatně. Ještě když s ním byla matka těhotná, navštívila rodinu v Nebrasce skupina členů Ku Klux klanu. Jeho otec byl totiž baptistický duchovní, který se angažoval jakožto aktivista ve skupině Marcuse Garveyho prosazujícího návrat bývalých otroků do africké domoviny a rasovou čistotu. To byl trn v oku členům klanu, kteří tak přijeli řádně postrašit celou rodinu. Tato epizoda skončila „pouze“ rozbitými okny, nicméně přesně to ukazovalo obraz Ameriky 20. let. Rodina se nakonec musela přestěhovat ve snaze najít lepší místo pro život [Malcolm X 2015: 1–2]. Situace se příliš nezlepšila ani v Michiganu. Zde rasově motivovaný dav vypálil dům Malcolmovy rodiny

a později byl podle všeho jeho otec dokonce lynčován a zabit. Ačkoli si tyto události Malcolm X pamatoval spíše z vyprávění své matky, jistě ho to ovlivnilo, podobně jako bití od vlastního otce. Mládí budoucího řečníka za černošský nacionalismus se následně neustále pohybovalo na hraně zákona, což byl osud mnoha jemu podobných [Riches 2010: 85]. Sám Malcolm X tuto dobu strávenou na severovýchodě USA popsal:

Podívám-li se zpět, myslím, že jsem byl přinejmenším trochu mimo. Drogy jsem bral tak, jako ostatní nazírají na jídlo. Nosil jsem zbraně tak, jak si dnes beru kravaty. Hluboko uvnitř jsem skutečně věřil, že po životě maximálně naplno přijde smrt jen násilně. Tak jsem začal věřit, stejně jako věřím stále, že mohu zemřít kdykoli. [Malcolm X 2015: 141]

Zlomem v životě Malcolma X zcela jistě bylo vězení. Za svou kriminální aktivitu zaplatil celkem 77 měsíců v celkem třech nápravných zařízeních. V nich hodně četl a vzdělával se, ačkoli to pro něj nepředstavovalo zábavu či potěšení, ale spíše nástroj k sebezdokonalení. Skrze svého spoluvězně se však dostal k islámu a učení Elijaha Muhammada, vůdce afroamerické organizace Nation of Islam. Přitom do té doby vždy Malcolm X choval ke spoluobčanům světlé barvy pleti v podstatě respekt, neboť s nimi žil celý život a byl na ně zvyklý. Nyní se však dozvěděl, že nejsou ničím jiným než ďábly, což začalo jeho mysl otáčet směrem k nenávisti. A priori však učení, kterému Malcolm X propadl, nebylo vyložené protibělošské, neboť spíše hlásalo afroamerické sebevědomí a morálního odpoutání se směrem k nezávislosti. Často však tato formulace byla pochopena velmi radikálně. Historie se pro mnohé stala jen dějinami útlaku ze strany „bílých ďáblů“. Malcolm X však na sobě dokázal pracovat a čas za mřížemi využil ke studiu filozofie, ve které hledal moudrost a důkazy o zločinech utlačovatelů. Právě nyní si začal naplno uvědomovat sílu slova, naučil se debatovat a modlit se a dokonale se zřekl své minulost a svého starého já. Z Malcolma X se stal doslova jiný člověk. Člověk, který byl plně připraven plnit svůj úkol v podobě podpory afroamerického sebevědomí [Goldman 1979: 32–35].

Původním jménem Malcolm Little toužil zbavit se všeho, co by připomínalo otrockou minulost jeho samého i předků. Právě proto své příjmení nahradil pouhým písmenem X. Podobně tak učinilo mnoho dalších z Nation of Islam. To mělo jasně a jednoduše provzdy demonstrovat, že doby, kdy bylo s lidmi zacházeno jako s majetkem, jsou definitivně pryč. Nikdo již nikdy neměl někoho svévolně pojmenovat a zbavit ho tak jeho rodinné příslušnosti. X pak značilo neznámou, neboť sami Afroameričané zkrátka nevěděli, jak znělo jejich pravé africké jméno. Z životopisu všech byl vymazán jejich původ, stali se pouze majetky a toto písmeno mělo značit tuto historickou nespravedlnost. X negovalo otrocké jméno a otrockou morálku, jež v sobě mělo tolik Afroameričanů, a značilo nově nabyté sebevědomí. Nikdo již neměl být „negr“ (jak byli nazýváni) a pod příjmením o jediném znaku měli být všichni pravověrní sjednoceni, jakožto jediní následovníci Alláha a Elijaha Muhammada pod vlajkou Nation of Islam. Tím vším se členové zříkávali pasivní minulosti a brali sami sebe jakožto nástroj spravedlnosti a jejího aktivního prosazování. Skrze jednotnou a silnou organizaci se tak dříve ponižování a podceňování měli seberealizovat a povznést se a ono X toho bylo dokonalým symbolem [Wolfenstein 1993: 19].

Členové Nation of Islam sami sebe pokládali za následovníky pokrevní linie, jež svým původem jednoznačně patřila na africký kontinent. Z toho plynuly dvě proklamované možnosti pro řešení stávající situace. První z nich bylo vytvoření nezávislého čistě afroamerického teritoria na území USA, kde by si občané tmavé barvy pleti vládli sami

zcela bez zásahů privilegovaných. Druhou pak představovala myšlenka návratu do africké domoviny, která se na počátku 60. let dostávala zpod koloniální nadvlády. Je nutné si uvědomit, že obě možnosti byly spíše utopií. Nedalo se čekat, že by Spojené státy vyňaly část svého území ze své jurisdikce a předaly je pod správu Afroameričanů, zatímco z jejich návratu na kontinent svých předků nebyly nadšené ani samotné státy, jež se měly stát novým domovem pro miliony migrantů. Černošský nacionalismus svými radikálními požadavky podkopával respekt a politický kredit, které požívalo hnutí za občanská práva na začátku 60. let. Zatímco s myšlenkami nenásilí a integrace se široká veřejnost dokázala dobře identifikovat, nastupující agresivní proudy pro ně představovaly pouze militantní prvek, před kterým bylo nutné mít se na pozoru. Celé hnutí se každopádně již jen velmi složitě dokázalo prezentovat jednotně. Na druhou stranu však nacionalistický důraz na vlastní hrdost a černou identitu měl svá pozitiva. Afroameričané díky tomu totiž přestávali jen napodobovat styl majority, a naopak vytvářeli vlastní jedinečnou kulturu. Ta se skládala z dnes již typických účesů stylu oblékání či hudby, kterou představoval například soul. Stejně tak mnohým přestalo vyhovovat tradiční náboženství v podobě křesťanství. To byla víra utlačovatelů, a proto řada utlačovaných konvertovala k islámu, jako tomu bylo v případě Malcolma X anebo také boxerského šampiona Cassia Claye, který přijal jméno Muhammad Ali [Fischer 2006: 126].

Jak již bylo řečeno, nejviditelnějším představitelem černošského nacionalismu se stal bezesporu Malcolm X, pro kterého to nebyl jen boj za rovná práva, ale vlastně boj proti utlačovateli téměř koloniálního charakteru a jen skutečně nezávislý a svobodný stát měl být východiskem ze stovek let poroby. Jedině odděleně od utlačovatelů by totiž existovaly podmínky pro to, aby byl vytvořen soběstačný národ s vlastním sebevědomím a identitou. Z toho důvodu se pouhá desegregace ukazovala za zkrátka nedostatečné řešení a cesta nenásilí za pomalou a neúčinnou, čímž se Malcolm X pochopitelně dostal do ideového střetu s Martinem Lutherem Kingem. Kritiku však namířil i do vlastních řad, když se zcela vymezoval proti těm, kteří se vlastně neměli tak špatně a byli proto dokonce ochotní bránit nastavený systém. Ty přirovnával k domácím otrokům, kteří si nežili tak zle a zakoušeli v podstatě i komfort, avšak to neměnilo nic na věci, že stále fakticky zůstávali otroky. Každý se dle Malcolma X měl napřímit a především morálně odmítnout roli přisouzenou většinovou společností [Malcolm X 1985: 199–202].

Na první pohled se to může zdát paradoxní, ale oba názorové proudy, prezentované na jedné straně Malcolmem X a na druhé Kingem, se vzájemně vlastně potřebovaly. Pro širokou veřejnost existence obou pólů ukazovala, že ne všichni Afroameričané jsou umírnění a naopak. To působilo doslova sugestivně, neboť establishment musel postupně přistoupit alespoň na nějaké požadavky umírněných, nechtěl-li riskovat skutečně velké nepokoje a bouře. Martin Luther King tak nejednou musel představovat velmi schůdnou cestu, zatímco Malcolm X se stal symbolem možného rozvratu, pakliže by požadavky afroamerické menšiny byly nadále přehlíženy. Stejně tak nikdy nemohlo jediné hnutí zastupovat zájmy všech, a proto byla přítomnost Nation of Islam a Malcolma X tak důležitá, neboť rétorika Kinga neměla na Severu takovou odezvu. Nelze ani opominout střet obou proudů ohledně povahy boje. Zatímco Kingovo hnutí za občanská práva vždy zastupovalo zájmy těch, kteří neprahli po násilí a radikálních řešeních, Malcolm X se stal jeho pravým opakem. Samozřejmě si také obě cesty navzájem konkurovaly. To lze určitě považovat za katalyzátor, který nakonec uspíšil rozpad celého hnutí. Nenásilí se stalo příliš pomalým a neefektivním

řešením a přítomnost Malcolmova radikálního hlasu mnohým pomohla přestoupit k násilí jakožto prostředku k zisku skutečné afroamerické nezávislosti [Spilková 2010: 65–66].

Malcolmova cesta se však změnila v březnu 1964, kdy se rozešel s Nation of Islam a začal vystupovat samostatněji. Jeho požadavky byly daleko více zaměřené na aktuální ekonomické problémy a nevyhýbal se ani spolupráci s ostatními fungujícími hnutími: „Budeme s nimi spolupracovat v jakékoli oblasti a na jakémkoli úkolu, jež nebude odpovídat naší vlastní politické, ekonomické a sociální filozofii, kterou je černošský nacionalismus“ [Spellman]. Hlavním mottem nyní bylo, aby se Afroameričané postavili na vlastní nohy právě především skrze vlastnictví půdy či podniků. Pro Malcolma X začala být ekonomická podstata boje za rovnoprávnost klíčová. Svou protibělošskou rétoriku si pochopitelně uchoval, avšak jeho cíle se více střetávaly s ostatními nenásilnými organizacemi v podobě požadavků na lepší bydlení, pracovní příležitosti, jídlo atd. Toho všeho mělo být dosaženo vlastní cestou bez pomoci zvenčí [Jackson 2007: 251].

Dalším přelomem ve vývoji Malcolma X se jistě stala jeho cesta do Mekky v roce 1964. Ve svých projevech přestal hlásat přímé zničení Ameriky Alláhem a místo separatismu se začal odvolávat na nezávislost. Pouť na Blízký východ mu však především ukázala člověka bílé barvy pleti konečně v jiném světle. Muslimové se totiž k němu chovali vždy uctivě nehledě na barvu kůže a do jisté míry lze říct, že teprve nyní zažil něco jako bratrství nezátížené jakýmikoliv předsudky, které jej vždy tížily v domovině. Běloch přestal v jeho podání představovat čisté zlo a při svých projevech přestal být tak útočným. Namísto jednotvárného zobrazení majority jakožto ďáblů, nyní více poukazoval na obecné společenské problémy USA včetně skrytého rasismu. Malcolm X si začal klást za cíl také větší politickou angažovanost Afroameričanů, kteří skrze volené zástupce měli dosáhnout například na lepší práci [Spilková 2010: 70–72]. V tom lze zcela jasně vidět, že Malcolm X skutečně připouštěl jistou formu spolupráce napříč společností k dosažení lepších podmínek pro celou afroamerickou komunitu. Ani jeho neustálý apel na ozbrojení nelze vnímat jako jakoukoli výzvu k rázným násilným akcím:

Jsem pro spravedlnost. Myslím to tak, že kdyby byl bílý člověk napaden černochoy – a složky zákona se ukázaly býti neschopnými, neadekvátními či neochotnými chránit tyto bílé před násilnými černými – pak tito bílí by se měli chránit a bránit před těmi černými i za použití zbraní, když to bude nezbytné. A také cítím, že když zákon selže v obraně černých před útoky bílých, pak teprve by měli černí užít zbraní, když je to nezbytné, na svou obranu. [Malcolm X 2015: 373]

Paradoxně právě v době, kdy bylo možné vyzorovat, že Malcolm X začal v sobě opět nacházet cestu ke společnosti a soužití, byl jeho život násilně ukončen. Mohl za to rozchod s Nation of Islam. Jeho bývalí bratři jej totiž vnímali za odpadlíka a zrádce. Dne 21. února 1965 byl Malcolm X zavražděn v New Yorku při organizovaném setkání, na kterém měl promluvit. Sotva stačil říct pár slov, byl třemi bývalými kolegy vícekrát střelen, na následky čehož zemřel. O faktu, že se Malcolm X skutečně musel bát o život svůj i své rodiny svědčil fakt, že již dříve 14. února byl napaden uvnitř svého domu neznámými útočníky, kteří pravděpodobně měli napojení na Nation of Islam [New York Times 22. 2. 1965].

Malcolm X vždy viděl svůj život jako boj, ve kterém si za zbraň vybral slova. Jeho hlavním plánem vždy bylo působit přímo na city skrze obviňování a ostrou rétoriku, jež se staly prostředky ke vzbuzení pozornosti napříč celou společností. Naučil se svůj intelekt a řečnické schopnosti využívat k vzbuzení jisté dávky kontroverze, jež by působily jako

katalyzátor společenské diskuse. Malcolm X vždy odmítal jakékoli kompromisy a o projevy náklonosti ani nikdy nestál. Zároveň se nikdy přímo neúčastnil jakékoli agrese a přímé akce, neboť on patřil před kamery a mikrofony, kde musel být viděn a slyšen. To byla jeho role, kterou přijal a hrál vždy s největším nasazením. Ve skutečnosti Malcolm X nikdy v sobě neměl takovou zášť vůči spoluobčanům světlé barvy pleti, jak prohlašoval. Ti, kdo se s ním setkali, totiž často poznali, že v něm lpělo cosi přátelského a lidského. Navzdory mnohdy hrůzostrašným slovům, která neváhal stále a znovu používat, lze totiž říct, že soudit jej jen dle veřejných projevů by byla chyba [Goldman 1979: 8–10]. Martin Luther King v něm přesně ono „víc“ viděl a vyjádřil nepokrytou lítost nad jeho smrtí. Věděl totiž, že v něm nepřežívala pouze nenávist a touha po násilí a pohlížel na něho především jako na člověka s obrovským zápallem a talentem:

Muž, který žil v útrapách z faktu, že jeho babička byla znásilněna a otec zavražděn v podmínkách panujícího sociálního pořádku, zkrátka nemůže pouze přijmout tento společenský řád nebo hledat integraci do něj. A tak byl Malcolm nucen žít a zemřít jako outsider, oběť násilí, které ho zplodilo a které si předcházelo po čas svého krátkého, ale slibného života. [King 2000: 268]

Černé kočky v ulicích

Rok 1965 se ukázal být v dějinách boje za občanská práva klíčovým. Díky nenásilné iniciativě Kinga a dalších byl přijat volební zákon, což mohlo milionům občanům tmavé barvy pleti napovědět, že právě tato cesta je ta jediná správná, neboť nesla sice pomalé, ale jisté zlepšení. Nastal však pravý opak. Afroameričané byli unavení zdlouhavostí celé anabáze, která do jejich životů v praktické rovině zatím nepřinesla příliš velké změny, neboť se jasně ukazoval silný rozpor mezi rétorikou a realitou. V únoru byl zastřelen Malcom X, symbol jejich zloby proti utlačovatelům, což mohlo indikovat uklidnění vášní. Ve skutečnosti však právě nyní vyprchal čas, po který se Afroameričané uchylovali především k násilí, což přeci jen udržovalo vášně v rozumných mezích, a proto nepropukly skutečně velké nepokoje v ulicích měst. To se brzy mělo změnit. Vše začalo nenápadně 11. srpna, kdy byl zatčen mladý Afroameričan za rychlou jízdu v Los Angeles nedaleko ghetta Watts. To vyvolalo pozornost místní afroamerické komunity a brzy se sešel početný dav. Jeden z policistů naneštěstí zbil nevině přihlížejícího, což mělo nedozírné následky. Byla to rozbuška, jež spustila nepokoje naplněné rabováním, střety a škodami v řádu milionů dolarů. Během šesti dnů zemřelo 34 lidí a mnoho dalších bylo zraněno. Celé události nenechaly chladným Kinga, který přispěchal do Los Angeles snažíc se situaci uklidnit, ale nikdo ho nechtěl poslouchat. Nepokoje ve Watts však byly velmi překvapivé, neboť se podle obecného povědomí jednalo o poměrně klidné sousedství. Nebyl to Harlem, kde zločin propukal na denním pořádku a kde by se něco podobného dalo spíše očekávat. Vypukl strach z toho, že když postihlo něco takového zrovna Watts, vlny násilí by se mohly přenést v podstatě kamkoli. A to se také po zbytek 60. let dělo [Cullen 2017: 102].

Již druhý den po vypuknutí bouří v Los Angeles se podobné násilnosti děly také v Chicagu nebo ve Spingfieldu v Massachusetts. V létě roku 1966 se vše opakovalo ještě ve větší míře, když rasové nepokoje propukly též v ulicích Clevelendu, Daytony, Millwaukeea a San Franciscu. Následující rok již situace ve Spojených státech vypadala doslova kriticky. Násilnosti se odehrávaly ve stovce měst, a zvláště v New Jersey se schylovalo ke skutečné občanské válce, neboť docházelo dokonce k rabování vládních budov. Téměř každý den televizní

kamery přinášely záběry z rozličných měst, kde Afroameričané napadali své protivníky, páchali škody a skandovali hesla o zabití svých nepřátel. K vyšetřování příčin nastalé situace byla posléze zřízena Kernerova komise, která přišla s jednoznačným závěrem, že za nepokoje může rasismus. Ten totiž vytvořil podmínky pro agresi tím, že zástupci menšin byli neustále diskriminováni v zaměstnání a museli tak žít v nevyhovujících podmínkách ghett a slumů. To představovalo poměrně naivní a jednostranné vysvětlení zcela ignorující svobodnou vůli násilníků [Fischer 2006: 124]. Zároveň též výsledky postavené na vnímání diagnostické sociologie predikovaly, že ani další výrazná podpora integrační politiky nepovede ke zklidnění napětí. Vyhledky naopak nevypadaly pozitivně. Předpokládalo se totiž, že střety v ulicích budou i nadále pokračovat možná dokonce ve větší míře. To mělo být dáno stálým nepoměrem mezi realitou a vzrůstajícími požadavky utlačovaných [Silver 1968: 154].

Zde tak můžeme sledovat razantní posun v rétorice. Všechna vina najednou měla spočinout pouze na bedrech bývalých utlačovatelů, kteří cítili morální povinnost vyjít Afroameričanům vstříc a omilostnit jejich činy. Otázkou však je, zda lze tento přístup vlastně vnímat v čistě pozitivní rovině. Na jedné straně federální vláda oficiálně přijala zodpovědnost za dřívější příkoří, avšak na straně druhé se zároveň jednalo o pouhé omlouvání nekontrolovatelné agrese, která způsobila ztráty na životech a značné materiální škody. Navíc se nedá říct, že by názor komise přijala většina americké společnosti. Nanejvýš pouhá třetina bílých se totiž ztotožnila s tím, že za nepokoje může rasismus a jen o něco víc dotázaných dokázalo souhlasit, že nedostatek rovnosti ve společnosti přispívá k současnému stavu. Neméně zajímavé je pak zjištění, že 45 procent dotázaných prý souhlasilo s tím, že nedostatek důstojného bydlení je důvodem agrese, avšak jen asi 23 procent by přijalo zvýšení daní, jež by pomohlo k odbourání tohoto stavu [Silver 1968: 155]. To nám může názorně posloužit pro identifikování názoru ve společnosti. Skutečně se nyní ukazovalo, že dokud se momentum odehrávalo na americkém jihu, Sever si mohl dovolit jasně stát za Afroameričany, avšak jakmile se problém začal přesouvat do všech částí USA, podpora úplné rovnosti přeci jen trochu pokulhávala. Tím pochopitelně nelze automaticky vyvodit, že ti, kteří s komisí nesouhlasili, byli rasisti či odpůrci rovné společnosti, avšak indikovalo to, že jakmile se problém týká skutečně všech, celá věc se stávala ještě složitější. Nelze též opomenout i již zmíněný fakt, že v americké společnosti se výdaji na sociální stránku nikdy neplýtvalo a dle důsledků zjištění komise by na nápravu musel přispět ze svého každý Američan. Právě z toho pak můžeme vyvodit tuto váhavou podporu.

Právě v polovině 60. let se naplno radikalizovali bývalí spojenci Kinga a SCLC² (Southern Christian Leadership Conference) a objevuje se mnoho následovníků Malcolma X, kteří byli připraveni pokračovat v jeho rétorice a přejít i k činům. Právě smrt totiž z Malcolma X učinila doslova idol a symbol boje proti systému. Nejviditelnější změnou snad prošla organizace SNCC³ (Student Nonviolent Coordinating Committee), do jejíhož čela se dostal Stokely Carmichael, který patřil v hnutí za občanská práva k veteránům. Nyní i jemu došla trpělivost a Kingova cesta mu již přestala vyhovovat. Právě jeho přičiněním museli bílí aktivisté opustit SNCC a skrze jeho vedení se povaha organizace stáčela směrem k radikalismu, když začal vybízet k bojům v ulicích. To mělo pochopitelně negativní vliv

² Organizace na obranu občanských práv ve Spojených státech amerických napojená též úzce na aspekty křesťanství. Martin Luther King byl předsedou od jejího vzniku roku 1957 až do své smrti.

³ Převážně studentská organizace bojující za občanská práva. Proslavila se mimo jiné tzv. protesty v sedě, které si kladly za cíl ukončení segregace ve stravovacích zařízeních.

na další vnímání SNCC, která rychle ztrácela svůj dříve těžce získaný kredit a respekt před širokou veřejností [Fischer 2006: 129–130]. Byl to právě Carmichael, který poprvé použil spojení „černá síla“, jež se později velmi často užívalo právě v souvislosti s černošským nacionalismem. Po jednom z dalších propuštění z věznice prohlásil:

To přesně chceme, černou sílu. Nemusíme se za to stydět. My jsme tu stáli. Prosili jsme prezidenta. Prosili jsme federální vládu – to je vše, co jsme dělali, prosili a prosili. Je čas se zvednout a vzít vše do vlastních rukou. Každý soud v Mississippi by měl být zítra spálen, abychom se zbavili špíny a nepořádku. Odteď napořád, když se Vás zeptají, co chcete, vy víte, co říct. Tak co chcete? [Branch 2013: 144]

V roce 1966 se navíc objevila nová strana, která se zřetelně hlásila k černošskému nacionalismu a stala se jeho hlavním propagátorem. Bobby Seal a Huey P. Newton se stali zakladateli nechvalně známé Black Panther Party (Strana černých panterů, BPP), jež nabyla mezi Afroameričany značné popularity ve druhé polovině 60. let. Černí panterři nikdy nebyli tradiční centralizovanou stranou, ale spíše sítí jednotlivých místních komunit, jež se zaměřovaly na problémy chudoby či obranu před policejní brutalitou. Starý systém jim zkrátka již neposkytoval jakékoli naděje na lepší budoucnost, a proto bylo třeba jej zničit a nahradit lepším a spravedlivějším [Laing 2009: 643]. H. P. Newton vysvětlil, proč volba symbolu strany padla právě na kočkovitou šelmu: „Protože není v přirozenosti pantera zaútočit první, ale když je napaden a zahrán do kouta, odpoví se vši brutalitou“ [Gaikwad 2003: 1326].

Černí panterři přijali za své myšlenky revolučního nacionalismu, který požadoval pro afroamerickou komunitu nastolení nového řádu. Ten měl být zbaven kapitalismu, imperialismu, rasismu a sexismu. Převládlo přesvědčení, že všechny národy na světě mají právo na sebeurčení, což rozhodně nevyklučovalo ani Afroameričany ve Spojených státech. Ti měli na cestě za dosažením revoluční změny především získat kontrolu nad svou zemí, politickou sílu a přijmout za své myšlenky socialismu. Navzdory přítomnosti socialismu v základech ideologie Černých panterů, strana zůstávala v první řadě afroamerickou s jasně definovanými požadavky na vytvoření spravedlivější společnosti [Harris 2001: 410–411]. Z těchto názorů lze jednoznačně vycítit vliv Malcolma X, který zvláště poslední měsíce před svou smrtí také vystupoval proti kapitalismu a nebránil se široké mezinárodní spolupráci se zeměmi třetího světa. Právě napojení Černých panterů na odkaz Malcolma X potvrdil v roce 1968 v rozhovoru jeden z jejich členů:

Vždy jsem se pokládal za bojovníka za černé osvobození a Strana černých panterů pro mě nebyla vstupem k ideologii černé síly. Považuji se za učedníka Malcolma X, který byl první osobou volající po sebeobraně a první osobou, jež volala k černým, aby se bránili ... že černí by se měli spojit nebo nabýt jednoty mezi sebou ve smyslu boje s mocenskou strukturou. ... Většina lidí ve Straně černých panterů jsou následovníci Malcolma X. [Swaim 1968: 29]

Navzdory vzletným programům a proklamované ideologii se však Panterři dokázali spíše profilovat pouze jako pouliční rváči. Původní desetibodový program strany sepsaný Sealem a Newtonem taktéž obsahoval na jednu stranu liberální požadavky (sebeurčení, důstojné bydlení, mír a spravedlnost), avšak na druhou zde byly i kontroverzní body (Afroameričany měli soudit pouze Afroameričani, vyčlenění území atd.). Ke straně se navíc velmi často hlásili především rváči z ghett, kteří si ve velké míře jen chtěli vyřizovat

účty. Překvapivě si Panterři našli řadu sympatizantů i mezi většinou společností. Pomyslným mostem k jejich přízni se stal Eldridge Cleaver, který byl odsouzeným násilníkem. Ve vězení však sepsal a později vydal svůj opus *Soul on Ice*, který představoval čirou provokaci a obvinění společnosti. V knize se totiž autor doznával ke svým zločinům, které ovšem dával zcela za vinu nespravedlivému systému, který zotročil pod nálepkou kapitalismu všechny Afroameričany. Tato publikace zaznamenala obrovský úspěch u kritiků i mezi veřejností z řad liberálů. To do jisté míry vyplývalo z narůstajícího pocitu viny ve společnosti (viz Kernerova komise), neboť ta měla pocit, že se musí doznat k minulým křivdám [Fischer 2006: 130–132].

Realita okolo strany Panterů však byla pravděpodobně prozaičtější, než si mnozí chtěli přiznat. Naivní snaha vše omlouvat zkaženým bělošským režimem zkrátka nemohla ospravedlnit fakt, že se strana dostala až příliš do spojení s násilnostmi v ulicích. Není tak divu, že J. Edgar Hoover nechal Pantery infiltrovat agenty FBI, neboť je vnímal za skutečnou hrozbu. Jeho animozita se ukázala být oprávněnou, když byl v roce 1967 Newton odsouzen na 15 let za zabítí policisty v Oaklandu a dokonce došlo napadení sídla kalifornské vlády. Federální kruhy tak zahájily masivní kampaň proti BPP, na základě které bylo mnoho jejích členů zatčeno či dokonce zastřeleno. Strana rázem začala měnit svou taktiku ve snaze smýt ze sebe negativní povědomí. To se dělo skrze organizování komunit, práci v ghettech a nenásilné protesty, avšak to často nestačilo. Panterři se brzy začali rozpadat na jednotlivé frakce, z nichž se každá vlastně chovala svévolně a samostatně. Prezident Johnson však nemohl cítit nic než nevděk utlačované minority, neboť právě za jeho administrativy bylo právně dosaženo značného pokroku. Afroameričané možná právě proto, že jim bylo v lecčems již vyhověno, cítili, že jejich věc je populární, a chtěli tak stále víc. Své požadavky postupně tlačili až do nereálných mezí. Obecně již nedokázali být trpěliví a uvědomit si, že století segregace se nedá vyřešit během deseti let. Hnutí za občanská práva již dávno nemělo jasný plán kam pokračovat a nacházelo se ve fázi naprostého vnitřního rozkladu [Fischer 2006: 133–134]. Se ztrátou Kingova vedení zkrátka zaniklo cosi jako jednotné hnutí za občanská práva. Hlavní spojenec Afroameričanů, široká veřejnost, se navíc plně odvrátil od kdysi utlačované minority, což znamenalo i konec další federální legislativní podpory.

To již byla pouze labutí píseň za celým úsilím Martina Luthera Kinga. Dne 4. dubna 1968 trávil čas se dvěma přáteli na balkoně hotelu Lorraine v Memphisu, když byl zavražděn střelou z pušky. Ve městě okamžitě propukly nepokoje, které musely být potlačeny policií [New York Times 5. 4. 1968]. Nejen Spojené státy tak ztratily jednu z nejvýraznějších tváří 20. století a dozajista největšího afroamerického propagátora rovnosti a spravedlnosti ve společnosti. Bohužel navzdory zarputilému apelu Kinga paradoxně po jeho smrti přibližně ve sto městech došlo k vlnám násilí, během kterých bylo zabit 43 lidí a tisíce dalších zraněny. S Kingem symbolicky padla naděje na dorozumění napříč celou společností. Tu tak měly čekat další bouřlivé roky. Bez velkých fanfár odešel ze svého úřadu také Lyndon B. Johnson, který udělal během svého období alespoň pro právní rovnost ve společnosti tolik, jako žádný jiný prezident před ním [Riches 2010: 90–92].

Cesta nenásilí definitivně vzala za své a afroamerické hnutí za občanská práva se tak rozpadlo a přelilo do mnoha dalších proudů. Do pohybu se na základě afroamerické cesty daly další iniciativy, které v nemalé míře využívaly taktiky Kinga a dalších. Afroameričany tak v ulicích časem vystřídaly protesty proti válce ve Vietnamu, či feministky, hippies, homosexuálové, Latinoameričané atd. [Fischer 2006: 136].

Závěr

V kontrastu s relativně klidným desetiletím po druhé světové válce musela 60. léta působit doslova bouřlivě. Spojené státy procházely testem demokracie a soudržnosti, když se o své místo na slunci ucházely rozličné skupiny obyvatelstva, které byly před tím zdánlivě skryté. Amerika právě nyní musela splatit svůj dluh v první řadě Afroameričanům, kteří trpěli svým způsobem nejviditelněji. Nelze říct, že se vše vyřešilo jen právní a legislativní cestou, neboť morální přerod celé společnosti byl spíše během na dlouhou trať. Zde je však nutné hledat pravý význam existence i rozpadu hnutí za občanská práva. Čas totiž jednoznačně prokázal, že právě cesta nenásilí nakonec nesla největší plody těm, co opravdu usilovali o konstruktivní změnu. Stejně tak je nutné i dodat, že Kingův postup nebyl tím jediným, jež skutečně přispěl ke zviditelnění problémů nerovného postavení jistých skupin obyvatelstva. Radikální požadavky Malcolma X a jeho následovníků totiž musely až sugestivně ukázat všem vážavým Američanům, co by se mohlo stát, pokud se nezjedná náprava. Doba, kterou ovšem pro sebe měli Afroameričané ve svém boji rezervovaný, definitivně doplynula a nyní již bylo jen otázkou, zda byla dostatečná k tomu, aby změnu k lepšímu přijala i celá společnost. Naplno se ovšem ukázalo, že takový přerod bude vyžadovat daleko větší množství času, což rozhněvaní Afroameričané ve velké míře bohužel neviděli. Pravdou je, že po několika ztracených generacích vinou otroctví, segregace a skrytého rasismu, se ovšem nelze divit pocitům nedůvěry a netrpělivosti, které přerostly v násilí v ulicích. Že je cosi shnilého v americké společnosti pak ještě více dokládaly protesty proti válce ve Vietnamu, jež do jisté míry překryly či možná lépe řečeno absorbovaly i problémy rasové, které rezonují navenek až do dnešních dnů.

Literatura

- Branch, Taylor [2013]. *The King Years. Historic Moments in the Civil Rights Movement*. New York: Simon & Schuster.
- Cullen, Jim [2017]. *Democratic Empire. The United States Since 1945*. New York: Wiley-Blackwell.
- Fischer, Klaus P. [2006]. *America in White, Black, and Gray. A History of the Stormy 1960's*. New York: Continuum.
- Gaikwad, G. S. [2003]. The Black Panther Party of USA. Rise and Fall. *Proceedings of the Indian History Congress* 64: 1326–1334.
- Galambos, Louis [2012]. *The Creative Society – and the Price Americans Paid for it*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goldman, Peter [1979]. *The Death and Life of Malcolm X*. Urbana: University of Illinois Press.
- Graubard, Stephen [2007]. *Prezidenti. Proměna instituce amerického prezidenta od Theodora Roosevelta k Georgi W. Bushovi*. Praha: BB/art.
- Harrington, Michael [1985]. The Texture of Poverty, from The Other America. In: Marcus, Robert D. – Burner, David (ed.). *America since 1945*. New York: St. Martin's Press, s. 105–224.
- Harris, Jessica C. [2001]. Revolutionary Black Nationalism. The Black Panther Party. *The Journal of Negro History* 86: 409–421.
- Jackson, Thomas S. [2007]. *From Civil Rights to Human Rights. Martin Luther King, Jr., and the Struggle for Economic Justice*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- King, Jr., Martin Luther [2000]. *The Autobiography of Martin Luther King Jr*. London: Abacus.
- Laing, Bonnie Young [2009]. The Universal Negro Improvement Association, Southern Christian Leadership Conference, and Black Panther Party. Lessons for Understanding African American Culture-Based Organizing. *Journal of Black Studies* 39: 635–656.

- Malcolm X [1985]. *On Revolution, from Malcolm X Speaks*. In: Marcus, Robert D. – Burner, David (ed.). *America since 1945*. New York: St. Martin's Press, s. 195–208.
- Malcolm X [2015]. *The Autobiography of Malcolm X as Told to Alex Haley*. New York: Ballantine Books.
- Riches, William T. Martin [2010]. *The Civil Rights Movement. Struggle and Resistance*. New York: Palgrave Macmillan.
- Schlesinger, Arthur M., Jr. [1965]. *A thousand days. John F. Kennedy in the White House*. Boston: Houghton Mifflin.
- Silver, Allan A. [1968]. Official Interpretations of Racial Riots. *Proceedings of the Academy of Political Science* 29: 146–158.
- Spellman, A. B. – X, Malcolm [2005]. *Interview with Malcolm X* [online]. Dostupné z: <https://monthlyreview.org/2005/02/01/interview-with-malcolm-x/> [cit. 10. 6. 2021].
- Spilková, Eva [2010]. Martin Luther King vs. Malcolm X. Dvě protichůdné vize boje za občanská práva ve Spojených státech amerických. In: Hrubec, Marek (ed.). *Martin Luther King proti nespravedlnosti*. Praha: Filosofía, s. 65–79.
- Swaim, Lawrence [1968]. An Interview with a Black Panther. *The North American Review* 253: 27–34.
- Walker, John F. – Vatter, Harold [1997]. *The Rise of Big Government in the United States*. New York: M.E. Sharpe.
- Wolfenstein, Viktor E. [1993]. *The victims of democracy. Malcolm X and the Black Revolution*. London: Free Association Books.

Periodika

New York Times

David Fronk je doktorandem na Katedře historických věd ZČU v Plzni s tématem disertační práce týkající se období antikomunismu v USA po druhé světové válce.